

**DANIŞTAY. 11.D., T. 29.06.2007, E. 2005/1353, K. 2007/6248 SAYILI KARAR
İNCELEMESİ (DOĞAL AFETLER NETİCESİNDE MEYDANA GELEN
ZARARLARDAN İDARENİN SORUMLULUĞU)**

KARAR İNCELEMESİ-MÜCBİR SEBEP YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

A. İNCELEME KONUSU KARAR

Danıştay 11.D., T.29.06.2007, E.2005/1353, K.2007/6248

“Dava, 17.8.1999 tarihinde meydana gelen depremde davacının iki dükkan ve bir evinin yıkılması ve ev eşyalarının zayi olmasında davalı idarelerin hizmet kusuru bulunduğu ileri sürülerek 95.000.000.000 TL maddi tazminatın olay tarihinden itibaren hesaplanacak yasal faizi ile birlikte ödenmesi istemiyle açılmış; İdare Mahkemesince, dava konusu olayda, doğal bir afet olan deprem sonucunda meydana gelen zararın mücbir sebep olarak nitelendirilmesi gerektiği, deprem nedeniyle davacının bir ev ve iki dükkanının bulunduğu apartmanın yıkılması sonucu meydana gelen zararın önceden bilinemeyen, idarenin faaliyetleri dışında, zararlar idari faaliyet arasındaki nedensellik bağını ortadan kaldıran deprem nedeniyle doğduğu, davalı idarelerin tazmin sorumluluğu bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, bu karar davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir.

Anayasa'nın 125. maddesinin 1. fıkrasında; idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu belirtildikten sonra son fıkrasında; idarenin kendi eylem ve işlemlerden doğan zararı ödemekle yükümlü olduğu hükme bağlanmıştır. 2577 sayılı Yasa'nın 13. maddesinde “İdari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka suretle öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl ve her halde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri gereklidir. Bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, bu konudaki işlemin tebliğini izleyen günden itibaren veya istek hakkında altmış gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren dava süresi içinde dava açılabilir” hükmü yer almaktadır. Bir idari işlem veya bir idari sözleşmenin uygulanması durumunda olmayan, idarenin her türlü faaliyetlerinden veya hareketsiz kalmasından, araçlarının kullanımından, taşınır ve taşınmaz mallarının veya

tesislerinin yönetiminden dolayı oluşan zararları idari eylem sonucu oluşan zarar ve buna yol açan eylemi de sonuç olarak idari eylem kavramı içerisinde düşünmek gerekmektedir.

Deprem nedeniyle olduğu ileri sürülen zararların tazmini istemiyle açılan bu davada, yapının üzerinde bulunduğu zeminin özelliği, zemin durumuna göre depreme dayanıklılığının kontrolü, yapı kullanma izni bulunup bulunmadığı, imar planları ve inşaat ruhsatlarının hangi idarelerce yapıldığı ve verildiği, yapıların imar açısından denetlenmesi, afete uğramış ve uğrayabilecek bölgeler ile yapı ve ikamet için yasaklanmış afet bölgelerinin tespit ve ilan edilip edilmediği, afet bölgelerinde yapılacak yapılarla ilgili kuralları, yapı tekniklerini, projelendirme esaslarını, ülkenin deprem haritalarını hazırlamak konusunda idarelerin üzerlerine düşen görev ve yetkileri yerine getirip getirmediği, denetim ve kontrol görevlerini yapıp yapmadığı hususları ayrı ayrı irdelenmeli ve idarece gerekli önlemlerin alınıp alınmadığı belirlenmeli ve bunun sonucuna göre; idarenin belli bir hareket tarzı izleyip izlemediği veya hareketsiz kalıp kalmadığı ortaya konulmalıdır. Olaya bu açıdan bakınca yukarıda yapılan belirleme sonucu olayda idarelerin hareketsizliği söz konusu olmakla öğretide de kabul edildiği gibi idarenin bu hareketsizliğinin olarak kabulü gerekmektedir. Mücbir sebep, sezilemeyen ve karşı konulamayan bir olayı ifade eder. Bu sebep, zararı idareye yüklenebilir olmaktan çıkaran ve zararlar idari faaliyet arasındaki illiyet bağına kesen dış bir etken olarak doğal, toplumsal veya hukuki bir olaydan kaynaklanabilir. Sezilememe, karşı konulamamazlık, kusursuzluk ve gerçeklik halleri mücbir sebebin ayırt edici öğelerini oluşturmaktadır. Deprem kuşağında yer alan bölgede, deprem gerçeğinin bir veri alınması suretiyle yerleşmelerle ilgili alanların belirlenmesi, bu alanlardaki yapılaşmaya ilişkin kararların alınması, uygulanması ve denetlenmesiyle ilgili idari faaliyetlerin bütünündeki olumsuzluklardan oluşan idarenin bulunması durumunda, depremin mücbir sebep olarak değerlendirilerek zararlar illiyet bağına kestiğini kabule olanak bulunmamaktadır. Bu durumda, Mahkemece uğranıldığı ileri sürülen zararın oluşumunda idarenin hizmet kusuru bulunup bulunmadığının değerlendirilmesi sonucu bir karar verilmesi gerekirken depremin mücbir sebep kabul edilerek zararlar idari faaliyet arasındaki nedensellik bağının ortadan kalktığı gerekçesiyle davanın reddi yolundaki kararda isabet görülmemiştir.

Sonuç: Açıklanan nedenle, temyiz isteminin kabulü ile, İstanbul 2. İdare Mahkemesinin 24.3.2004 gün ve E:2000/1401, K:2004/424 sayılı kararının bozulmasına, dosyanın

bozma kararı üzerine yeniden bir karar verilmek üzere adı geçen idare mahkemesine gönderilmesine, gereksiz olarak alınan 15.30 YTL temyiz başvuru harcının istemi halinde davacıya iadesine, 29.06.2007 tarihinde oybirliği ile karar verildi.”¹

B. ÖZET

Yargılamaya konu olayda davacı, 17.8.1999 tarihinde meydana gelen Marmara/Gölcük Depremi neticesinde iki dükkânı ile bir evinin bulunduğu apartmanın yıkıldığını, ev eşyalarının zayi olduğunu, yaşanan bu durumda idarelerin hizmet kusuru olduğundan hareketle idare aleyhine 95.000.000.000 TL maddi tazminat davası açmış olup; söz konusu tazminatın olay tarihinden itibaren hesaplanacak yasal faizi ile birlikte ödenmesini talep etmiştir.

Yerel mahkeme tarafından dosya incelenmiş olup; dava konusu olayın doğal bir afet olan deprem neticesinde meydana geldiği, söz konusu zararın mücbir sebep olarak değerlendirilmesi gerektiği, deprem sebebiyle davacının iki dükkânı ile bir evinin bulunduğu apartmanın yıkılması sonucunda meydana gelmiş olan zararın idarenin iradesi dışında, önceden bilinemeyen, idare ile meydana gelen zarar arasındaki illiyet bağının deprem sebebiyle kesildiği, dolayısıyla tüm bunlardan hareketle idarenin herhangi bir tazmin sorumluluğunun bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir. Davacı, ilgili ret kararını temyiz etmiştir.

Danıştay tarafından dosya incelenmiş ve temyize konu edilen karara ilişkin şu tespitlerde bulunulmuştur: Deprem sebebiyle oluşan zararların tazmini istemiyle açılan bu davada, apartmanın üzerinde bulunduğu zeminin özelliği, zemin durumunun dayanıklılığı, dayanıklılığının kontrolü, yapı kullanım izninin olup olmaması, imar planlarının ve inşaat ruhsatlarının hangi idari makamlarca yapıldığı, söz konusu yapıların imar bakımından denetlenmesi, afet bölgeleri ile yapı ve ikamet yapımının yasaklandığı bölgelerin tespit ve ilan edilip edilmediği, afet bölgelerinde yapılacak olan yapılara yönelik kuralların, yapı tekniklerinin, projelendirme esaslarının, ülkenin deprem haritalarını hazırlamak noktasında idarelerin üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirip getirmediikleri, denetim ve kontrol görevlerini yerine getirip getirmediikleri gibi hususlar

¹ Danıştay 11.D.,T.29.06.2007, E.2005/1353, K.2007/6248,(Sinerji Mevzuat Programı.)

ayrı ayrı ele alınmalıdır. Bu doğrultuda idari makamlarca gerekli önlem ve tedbirlerin alınıp alınmadığı belirlenerek idarelerin belirli bir plan ekseninde hareket edip etmediği veya hareketsiz kalıp kalmadığı ortaya konulmalıdır. Söz konusu hususlardan ve yapılan tespitlerden hareketle ortada idarelerin hareketsizliği hali mevcuttur. Bunun yanı sıra yerel mahkemece belirtilen mücbir sebep halinin varlığı için mücbir sebebin bünyesinde sezilemezlik, karşı konulamazlık, kusursuzluk ve gerçeklik hallerinin olması gerekmektedir. Deprem kuşağında yer alan bu bölgede, deprem gerçeğinin bir veri olarak alınmasına rağmen yerleşmeler ile ilgili alanların belirlenmesi, söz konusu bu alanlardaki yapılaşmaya yönelik kararların alınması, uygulanması ve denetlenmesiyle ilgili idari faaliyetlerin bütünündeki olumsuzluklarda idarenin bulunması, deprem ile oluşan zarara arasındaki illiyet bağına kesmemektedir. Dolayısıyla yerel mahkemece, davacının uğradığı zararın meydana gelmesinde idarenin hizmet kusurunun bulunup bulunmadığının değerlendirilmesi gerekirken depremin mücbir sebep kabul edilerek oluşan zarar ile idari faaliyet arasındaki illiyet bağının ortadan kalktığı gerekçesiyle davanın reddedilmesinde isabet bulunmamaktadır. Belirtilen nedenlerle davacının temyiz istemi kabul edilerek yerel mahkeme kararının bozulmasına karar verilmiştir.

C. MERCİ KARARLARI

I. Yerel Mahkeme Kararı

Yerel mahkeme, davacının açmış olduğu davaya konu olayda, meydana gelen zararların doğal afet olan deprem nedeniyle oluştuğunu ve dolayısıyla bu durumun mücbir sebep olarak değerlendirilmesini gerektiğini belirtmiştir. Dolayısıyla deprem neticesinde davacının bir ev ve iki dükkânının bulunduğu apartmanın yıkılması sonucunda meydana gelen zararın idare tarafından önceden bilinemeyen, idarenin iradesi dışında, zarar ile idari faaliyet arasındaki illiyet bağını ortadan kaldıran deprem sebebiyle doğduğu ve davalı idarelerin tazmin sorumluluğunun olmadığını ifade ederek davanın reddine karar vermiştir.

II. Danıştay 11. Dairesi Kararı

Danıştay 11. Dairesi, dosya kapsamını bir bütün olarak inceleyerek 17.8.1999 tarihinde meydana gelen deprem neticesinde davacının iki dükkânı ve bir evinin bulunduğu apartmanın yıkılması ile ev eşyalarının zayi olması şeklinde oluşan zararlara ilişkin şu belirlemelerde bulunmuştur:

Öncelikle Anayasa m.125/1 hükmü uyarınca idarenin her türlü eylem ile işlemine karşı yargı yolunun kapatılamayacağı, ilgili maddenin son fıkrasında ise idarenin kendi eylem ile işlemlerinden doğan zararları tazmin yükümlülüğünde olduğu ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu m.13 hükmü uyarınca; idarenin gerçekleştirmiş olduğu eylemler sebebiyle hakları ihlal edilen kimseler, idari dava açmadan evvel, idari makama yapılacak yazılı bildirim ile yahut başka suretle söz konusu olayı öğrenmelerinden itibaren bir yıl ve her halükarda eylem tarihinden itibaren beş yıllık süre içerisinde idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini isteyebilecektir. Şayet söz konusu bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde ise; bu konudaki işlemin tebliğ tarihini izleyen günden itibaren yahut istek hakkında altmış günlük süre içerisinde cevap verilmemesi halinde bu sürenin bittiği tarihten itibaren dava açma süresi içerisinde dava açılabilecektir. Bu kapsamda bir idari işlem yahut bir idari sözleşmenin uygulanması halinde olmayan, idarenin her türlü faaliyetinden yahut eylemsiz kalmasından, ilgili araçların kullanılmasından, taşınır ve taşınmaz mallarının yahut tesislerinin yönetiminden dolayı oluşan zararlar; idari eylem neticesinde oluşan zarar kapsamında değerlendirilebilecektir. Yine söz konusu bu hallere yol açan eylemleri de sonuç itibarıyla idari eylem kapsamında ele almak gerekmektedir.

Deprem sebebiyle açılmış olan ilgili davada öne sürülen zararların tazmini isteminde; binanın üzerinde bulunduğu zeminin özellikleri, zemin durumu gereğince depreme dayanıklılığının kontrolü, yapı kullanım izni olup olmadığı, imar planları ile inşaat ruhsatlarının hangi idare tarafından yapıp verildiği, ilgili yapıların imar açısından denetlenmesi, afete uğramış yahut uğrama riski olan bölgelerle yapı ve ikamet için yasaklanan afet bölgelerinin tespiti ile ilanının yapıp yapılmadığı, afet bölgelerinde yapılacak olan yapılarla alakalı kurallar, yapı teknikleri ve projelendirme esasları, ülkenin deprem haritasını hazırlama noktasında idarelerin görev ve yetkilerini gereği gibi yerine getirip getirmediği, denetim ve kontrol görevlerini yapıp yapmadığı hususları tek tek irdelenmelidir. Bu kapsamda idarenin gerekli önlem ve tedbirleri alıp almadığı

noktasında bir kanaate varılmalıdır. Dava konusu olaya bakıldığında ise idarenin, belirli bir hareket programı izlemediği, yapılan belirlemeler sonucunda idarenin hareketsizliğinin söz konusu olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra mücbir sebebin varlığından bahsedebilmek için sezilemezlik, karşı konulamazlık, kusursuzluk ve gerçeklik hallerinin bir arada olması gerekmektedir. Deprem kuşağında bulunan bir bölgede, deprem gibi bir gerçeğin veri olarak alınması sureti ile yerleşmelerle ilgili alanların belirlenmesi, söz konusu bu alanlarda yer alan yapılaşmalara yönelik kararların alınması, uygulanması ve denetlenmesi ile alakalı idari faaliyetlerin bütünündeki olumsuzluklarda idarenin bulunması halinde deprem olayı, mücbir sebep olarak değerlendirilemeyecektir. Belirtilmiş olan tüm bu sebeplerden hareketle Danıştay 11. Dairesi; yerel mahkemenin, zararların oluşumunda idarenin hizmet kusurunun bulunup bulunmadığı yönünde değerlendirme yaparak bir neticeye varması gerekirken depremi mücbir sebep olarak kabul etmesini ve bu sebeple oluşan zarar ile idari faaliyet arasındaki illiyet bağının ortadan kalktığı gerekçesine dayanarak davanın reddedilmesi şeklindeki kararının bozulmasına karar vermiştir.

D. DEĞERLENDİRME

I. HUKUKİ SORUN

Yukarıda belirtilmiş olan olay incelendiğinde doğal afet neticesinde meydana gelen maddi zararların hangi şartlarda mücbir sebep olarak değerlendirileceği, mücbir sebep olarak değerlendirilen olayların kendi bünyesinde hangi şartları bir arada taşıması gerektiği ve söz konusu doğal afetlerin idarenin sorumluluğuna ne gibi bir etkisinin olduğu sorunu karşımıza çıkmaktadır.

II. GENEL İTİBARIYLA DOĞAL AFETLER NETİCESİNDE MEYDANA GELEN ZARARLARDAN İDARENİN SORUMLULUĞUNUN HUKUKUMUZDAKİ YERİ

“Afet” kavramı tanım itibariyle; toplumu yahut çevreyi olumsuz şekilde etkileyen doğal yahut insan kaynaklı olaylar bütünüdür. Gerçekleşen bir olayın afet olarak nitelendirilebilmesi için insanlar ve yerleşim yerleri üzerinde kayıplara sebebiyet

vermesinin yanında insan faaliyetlerini durdurucu yahut kesintiye uğraticı etkide olması gerekmektedir.² Yine bir olayın afet olarak değerlendirilebilmesi için gündelik yaşıntıyı esaslı şekilde zedelemesi gerekmektedir. Nitekim; 7269 sayılı kanunun 1. maddesinde de söz konusu bu duruma değinilmiştir.³ Afetlerin doğal, beşeri yahut biyolojik gibi pek çok türü bulunmaktadır. Bunlardan doğal afet ise; deprem, sel kuraklık vs. gibi kısmen veya tamamen doğal yollar ile meydana gelen, oluşmasında insanların etkili olmadığı, genel itibariyle kısa sürede gelişen, toplumun sosyo-ekonomik yapısı ile kültürel etkinliklerini son derece olumsuz etkileyen, fazlasıyla can ve mal kaybına sebep olan yer, hava yahut su kökenli doğa olaylarıdır.⁴

Dünya genelinde yaşanan doğal afetler ile bunların neticesi olarak ölüm, yaralanma yahut maddi zararlardan etkilenen nüfus yoğunluğunun en fazla Asya kıtasında olduğu belirtilmektedir.⁵ Bunun yanı sıra ülkemiz topraklarının da oldukça büyük bir kısmı Asya kıtasında yer almakta olup; Avrupa ile Asya kıtası arasında köprü konumundadır. Ülkemizin sahip olduğu jeolojik ve topografik yapı; sık sık doğal afetlere maruz kalınmasına sebep olmaktadır. Afet İşleri Genel Müdürlüğü'nce gerçekleştirilen Afet Bilgi Envanter Projesi'nde günümüze kadar ülkemizde yaklaşık olarak başta 13.733 heyelan olayı ile 5576 depremin meydana geldiği belirtilerek toplamda 31.763 doğal afetin yaşandığı saptanmıştır.⁶ Söz konusu bu rakamlar sabit olmayıp; ülkemizin bulunduğu konum ve genç arazi yapısı sebebiyle her geçen gün artmaktadır.

Ülkemizde gerçekleşen deprem, heyelan, sel felaketi vs. gibi doğal afetlerde idarenin sorumluluğu konusu son derece ihtilaflı bir özellik göstermektedir. Bu noktada doğal afetler üzerinden idarenin sorumluluğu konusunu ele almak gerekirse; sorumluluk, en bilinen anlamı ile bir kimsenin diğerine verdiği zararı giderme yükümlülüğüdür.

² Ramazan SEVER, "Afetler Ve Afet Yönetimi", Pegem Akademi,1.Baskı,Ankara,2019,s.3.

³ 7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun m.1: "Deprem (Yer sarsıntısı), yangın, su baskını, yer kayması, kaya düşmesi, çığ,taşman ve benzeri afetlerde; yapıları ve kamu tesisleri genel hayata etkili olacak derecede zarar gören veya görmesi muhtemel olan yerlerde alınacak tedbirlerle yapılacak yardımlar hakkında bu kanun hükümleri uygulanır.",RGS: 10213, RGT: 25/5/1959.(E.T:11.05.2024.)

⁴ Ufuk SÖZCÜ,"Doğal Afetler ve Doğal Afet Okuryazarlığı", Pegem Akademi,2.Baskı,Ankara,2019,s.2.

⁵ Galip USTA," Dünya'da Meydana Gelen Afetlerin İstatistiksel Olarak Analizi (1900- 2022)",Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.14,S.1,2022,s.173.

⁶ Esin GÜRSEL, "İdarenin Doğal Afetler Neticesinde Meydana Gelen Zararlardan Sorumluluğu", R&S-Research Studies Anatolia Journal,C.1,S.2,2018,s.330.

Bunlardan **hukuki sorumluluk**, bir kişinin hakkına yahut kanuna uymayan fiillerinin, bir başkası üzerinde meydana gelen zararlı sonucundan dolayı hesap vermeye mecbur kalması yahut zarar gören kimsenin hakkını elde edebilmek amacıyla zarar veren kimsenin malvarlığına el koymasındır. İdarenin sorumluluğu şeklinde ifade edilen **mali sorumluluk** hali ise idarenin eylem yahut işlemleri ile sebep olduğu zararları tazmin etmesidir.⁷ Kamu gücü yetkisini elinde bulundurmakta olan idarenin karşısında kişilerin koruma altına alınması, idarenin gerek hukuki gerekse de mali sorumluluk halinin kabulüyle mümkün olacaktır. İdarenin kişilere vermiş olduğu zararlardan doğan maddi sorumluluğu esas itibariyle hukuk devleti ilkesinin bir gereğidir. Yine idarenin maddi sorumluluğu, anayasal kural olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸ Nitekim; Anayasa m.40/3: *“Kişinin, Resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.”* hükmü yer almaktayken Anayasa m.125/7’de ise: *“İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.”* hükmü yer almaktadır. Söz konusu anayasal hükümlerden de anlaşıldığı üzere ilgili kişiler, idarenin eylem ve işlemlerinden dolayı zarar görürlerse idarenin tazminat yükümlülüğü gündeme gelecektir. Genel itibariyle kişilerin zararına neden olan ve tazminat sorumluluğunu doğuran davranışlar “haksız fiil” şeklinde isimlendirilmektedir. Zarara neden olan olaylardan doğan yükümlülük halleri kusurlu sorumluluk ve kusursuz sorumluluk şeklinde meydana gelebilecektir.⁹ İlk olarak **idarenin kusurlu sorumluluk** haline değinmek gerekirse; idarenin kusurlu sorumluluğundan bahsedebilmek için öncelikle ortada idare tarafından gerçekleştirilen bir fiil mevcut olmalıdır. Bu durum bazen **“eylemsizlik”** şeklinde dahi olabilmektedir. Bunun yanı sıra kusur, zarar ve nedensellik bağının da bulunması gerekmektedir. Söz konusu zararın kesin, para ile ölçülebilen ve hukuken korunmakta olan bir menfaate ilişkin olması gerekmektedir. İdarenin bu zarardan sorumlu olabilmesi için meydana gelen zarar ile gerçekleşen idari faaliyet arasında nedensellik bağının olması gerekmektedir. Bu noktada nedensellik bağının saptanması teknik anlamda uzmanlık gerektirmektedir. İdare hukuku gereğince idarenin kusurundan söz edebilmek için **“hizmet kusuru”**nun bulunması ve meydana gelen zararın da bu sebeple doğması

⁷ Müzeyyen **EROĞLU DURKAL**, “İdarenin Sorumluluğunun Ortaya Çıkışı Ve Temeli”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XXIII, S.1,2019,s.160-161.

⁸ **2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, RGS:17863, RGT: 9.11.1982,(E.T:12.05.2024.)

⁹ Aysema Pelin **ŞAŞMAZ**, “Ekonomi İşletme Siyaset Ve Uluslar arası İlişkiler Dergisi(JEBPIR)”, C.2,S.2,2016,213-214.

gerekmektedir.¹⁰ Doktrinde idarenin gerçekleştirmek mecburiyetinde olduğu kamu hizmetinin kötü işlemesi hali, geç işlemesi hali veya hiç işlememesi hali idarenin hizmet kusurunu meydana getirdiği ifade edilmektedir. Bunlardan **hizmetin kötü işlemesi** hali ile idarenin yürütmekte olduğu kamu hizmetlerini imkânları ölçüsünde çağın ihtiyaç ve gereklerine uygun ifa etmesi belirtilmektedir.¹¹ Bir kamu hizmetinin gerektiği şekliyle işleyip işlemediğinin tespiti ise her somut olay nezdinde zaman, mekan ve imkanlar dâhilinde ele alınmalıdır.¹² **Hizmetin geç işlemesi** halinde ise olağan kabul edilemeyecek bir gecikme durumu söz konusudur.¹³ Dolayısıyla bir hizmetin zamanında yerine

¹⁰ Buket **DENİZ**, "İdarenin Sorumluluğunu Doğuran Hizmet Kusuru Ve Hizmet Kusuru - Kişisel Kusur Ayrımı, TBB Dergisi, S.153, 2021, s.193-194.

¹¹ "Dava, davacıların murisi 14/05/2005 tarihinde mevkiinde koyunlarını otlatırken terör örgütü mensuplarınınca araziye döşenmiş olan mayının patlaması sonucu ölmesi nedeniyle, toplam 20.000,00 -TL maddi ve 35.000,00 -TL manevi tazminatın olay tarihinden itibaren işletilecek yasal faiziyle birlikte ödenmesi istemiyle açılmıştır. ... İdare Mahkemesi'nin ... günlü, E:..... kararıyla; davacıların 18/05/2005 tarihinde sulhname imzalayarak maddi tazminat haklarından feragat ettikleri anlaşıldığından, ödenmesi gereken bir maddi tazminat bulunmadığı sonucuna varıldığı gerekçesiyle maddi tazminat isteminin reddine, olayın gelişimi ve manevi tazminatın niteliği dikkate alınarak, davacıların manevi tazminat ödenmesi gerektiği gerekçesiyle davacıların manevi tazminat istemlerinin kabulüne ve 35.000,00-TL tazminatın idareye başvuru tarihinden itibaren işletilecek yasal faiziyle birlikte davacıların ödenmesine karar verilmiştir. Anılan kararın maddi tazminat isteminin reddine ilişkin kısmı, Danıştay Onuncu Dairesinin 19/10/2012 günlü, E:2008/846, K:2012/5143 sayılı kararıyla; davacıların 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 13. maddesi uyarınca idareye başvuru yaparak, genel usullere göre tazminat davası açtığı, olayda hizmet kusuru veya kusursuz sorumluluk ilkeleri uyarınca idarenin hukuki sorumluluk durumları bulunup bulunmadığının değerlendirilerek bir karar verilmesi gerektiği, istenilen tazminat kalemleri arasında 5233 sayılı Yasa kapsamında bulunan ve idareye başvuru üzerine sonradan sulhname imzalanarak, davacıların kısmen ödeme yapılan zararlar bulunmakta ise de; bu durumun, davanın 5233 sayılı Yasa kapsamında yapılan ödemenin dışında kalan zararlar yönünden idarenin hukuki sorumluluğunu ortadan kaldırmayacağı, dava konusu olayda, terör örgütü mensuplarının, köylülerin hayvanlarını otlattıkları ve askerlerin geçiş noktası da olan yere gelerek, tuzaklama mayını döşemiş olmaları, bu yerin güvenlik nedeniyle idarece girişi yasaklanmış bir bölgede de olmadığı dikkate alındığında, olayda idarenin güvenlik hizmetinde bir aksama olduğunun göstergesi olduğu, davacının uğradığı zararın hizmet kusuru ilkesine göre tazmini gerektiği, bu kapsamda yapılacak incelemede; 5233 sayılı Yasa kapsamında kalan; güvenlik sorunu nedeniyle tarladaki ürünlerin kaldırılmamasından, evin ve eşyanın kullanılamaz olmasından, hayvanların telef olmasından, defin ve cenaze masraflarından kaynaklı zararlar için istenilen 3.500,00-TL'lık maddi tazminat talebi yönünden, bunlara ilişkin olarak sulhname imzalanarak 5233 sayılı Yasa uyarınca ödeme yapılmış olduğunun dikkate alınacağı, bunun dışında kalan destekten yoksun kalma tazminatı yönünden ise, bilirkişi incelemesi yaptırılarak, olay nedeniyle elde edilen yarar ile zararın denkleştirilmesi gerekeceği gerekçesiyle bozulmuş ise de; İdare Mahkemesince, bozma kararına uyulmayarak, maddi tazminat isteminin reddi yolundaki ilk kararda ısrar edilmiştir. Davacılar, ... İdare Mahkemesinin ... günlü, E:..... sayılı ısrar kararını temyiz etmekte ve bozulmasını istemektedir. Temyiz edilen kararlar ilgili dosyanın incelenmesinden; Hatay İdare Mahkemesince verilen kararın usul ve hukuka uygun bulunduğu, dilekçede ileri sürülen temyiz nedenlerinin kararın bozulmasını gerektirecek nitelikte olmadığı anlaşıldığından, davacıların temyiz isteminin reddine, ... İdare Mahkemesinin ... günlü, E:..... sayılı ısrar kararının ONANMASINA, kararın tebliğ tarihini izleyen 15 (onbeş) gün içinde karar düzeltme yolu açık olmak üzere, 20/04/2017 tarihinde oyçokluğu ile karar verildi. ", Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 20.04.2017, E.2015/4505, K.2017/1721, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.)

¹² Ahmet **BOZDAĞ**, "İdare Hukukunda İdarenin Hizmet Kusuru Ve Danıştay Uygulaması", Türk İdare Dergisi ,S.468,2010,s.40.

¹³ "İdarenin kamu hizmetinin yürütülmesinden doğan zarardan sorumlu tutulmasını gerektiren kuramlardan birisi hizmet kusurudur. Genel olarak hizmet kusuru bir kamu hizmetinin kuruluş ve işleyişindeki aksaklık ve bozukluktur. İdarenin uygunsuz, iyi olmayan bir etkinliği, kusurlu bir davranışı, hizmetin gereği gibi yapılamaması, idarenin yeterli olanaklara sahip olmaması kullanmak zorunda olduğu yetkiyi kullanmamak ve harekete geçirmemek suretiyle zarara sebebiyet vermesi; kamu hizmetinin işlemesinde olağan sayılmayacak bir gecikme, işin gerektirdiği çabukluğun gösterilmemesi hallerinde idarenin hizmeti kusurlu işlettiği kabul edilmelidir. Kişilerin can ve mal güvenliğinin korunması Devletin asli görevidir. İdarenin bu görevi yerine getirmek, kamu düzeni ve esenliğini sağlamak üzere kolluk örgütünü kurması, gerekli araç ve olanakları sağlamak, yeterli önlemleri zamanında alması gerektiği açıktır. Dosyanın incelenmesinden, davalı idarenin 4. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinliklerinin ikinci gününde protesto eylemlerinin başlamasından otelin yakılmasına kadar geçen yedi saate yakın bir süre kalabalığı dağıtmaya, etkisiz hale getirmeye

getirilmiş olarak kabul edilebilmesi için söz konusu faaliyetin vaktinde ve gereken hızda gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu noktada hizmetin geç işlemesi halinin tespiti noktasında mevzuatta belirli bir süre yer alıyor ise bu sürede, belirli bir süre bulunmuyorsa idarenin hizmeti kendisinden beklenen hızda yerine getirmemiş olması hizmetin geç işlemesi olarak kabul edilmektedir.¹⁴ **Hizmetin hiç işlememesi** ise, idarenin gerçekleştirmekle yükümlü olduğu hizmetler karşısında eylemsiz/hareketsiz kalmasıdır.¹⁵ Nitekim bağlı yetkinin olduğu hallerde idarenin görevli olduğu alanda hareketsiz/eylemsiz kalması hizmet kusuruna sebebiyet verecektir. Bunun yanında idarenin takdir yetkisinin söz konusu olduğu hallerde ise idarenin hareketsiz kalması halinin hizmet kusuruna sebebiyet verip vermediği her somut olayın nezdinde ayrıca değerlendirilmelidir.¹⁶

yönelik girişimlerde yetersiz kaldığı, önleyici kolluk tedbirlerini alamadığı, kalabalığı dağıtmaya yarayacak araç ve gereçlerini hazır bulundurmadığı, özetle hizmetin geç ve kötü işlemesi sonucu uyumsuzluk konusu zararların meydana geldiği anlaşılmaktadır. ” Danıştay 10.D., 12.07.1995, E.1994/7359, K.1995/3559, (Sinerji Mevzuat Programı.)

¹⁴ Yasin **YEREBASMAZ**, “Yargı Kararları Işığında Hizmet Kusuru Kişisel Kusur Ayrımı”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012, s.52.

¹⁵ “Sivas İdare Mahkemesi 13.7.1995 tarih ve 1995/609 sayılı kararıyla; 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 11/A maddesinde, Vali'nin İl sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilatının amiri olduğu, suç işlenmesini önlemek, kamu düzen ve güvenliğini korumak için gereken önlemleri olacağı, bu amaçla Devletin genel ve özel kolluk kuvvetlerini istihdam edeceği, bu teşkilatın amir ve memurlarının vali tarafından verilen emirleri derhal yerine getireceği kuralına yer verildiği; aynı Yasanın 11/c maddesinde ise, il sınırları içinde huzur ve güvenliğinin, kişi dokunulmazlığının, kamu esenliğinin sağlanmasının, önleyici kolluk yetkisinin valinin ödev ve görevlerinden olduğunun düzenlendiği; idarenin, yasalarla kendi yetki ve sorumluluğuna bırakılan kamu hizmetini yasal yetkileri içinde ve gereği gibi yürütmek amacıyla önceden gerekli örgütü kurmak ve bu örgütün ve hizmetin iyi bir şekilde yürütülmesi için gerekli tüm özeni göstermekle yükümlü olduğu, hizmetin iyi işlememesi, geç işlemesi veya hiç işlememesi yüzünden kişilerin zarara uğramaları durumunda, idarenin hukuksal sorumluluğunun söz konusu olacağı ve uğranılan zararın, hizmeti yürütmekle görevli idarece tazmini gerekeceği, idarelerin hizmet kusurundan doğan zararları karşılamakla yükümlü olmalarının, idare hukukunun yerleşik ilkelerinin olduğu, bu konunun Anayasanın 125. maddesi ile de güvenceye alındığı; kamu hizmetlerinin yürütülmesi dolayısıyla idarenin tazmin sorumluluğundan söz edebilmek için ortada bir idari eylemin bulunması, bu eylem ile zarar arasında nedensellik bağının bulunması gerektiği, dava dosyası ve aynı olaylardan dolayı maddi ve manevi tazminat istemiyle açılan dava dosyalarında bulunan bilgi ve belgelerin birlikte değerlendirilmesinden; 1-4 Temmuz 1993 tarihleri arasında Kültür Bakanlığının katkılarıyla düzenlenen 4. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinliğinin 2. günü olan 2 Temmuz 1993'de saat 13.30 sıralarında küçük bir topluluğun ... arasında sloganlar atarak eylem yaptıkları, Kültür Merkezi binasını taşladıkları, valiliğin izniyle, Kültür Merkezi önüne dikilen anıt heykelin söküldüğü, Sivas Valiliği önünde Vali'nin protesto edildiği ve Cumhuriyet rejimi aleyhine slogan atıldığı, zaman geçtikçe kalabalıklaşan bu topluluğun çalışma saati bitiminde çok daha kalabalıklaştığı, Sivas Valiliğince saat 14.05'den itibaren çevre illerden polis ve ildeki Tugay Komutanlığından yardım istenildiği, Tugay komutanlığından askeri birliğin 19.45 sularında gönderildiği, çevre illerden gelen polis gücünün de yetersiz kaldığı, Kültür ve Sanat Şenliğine katılmak üzere diğer şehirlerden gelen sanatçı ve vatandaşların konakladığı Madımak Oteli önünde toplanan kalabalığın uzunca bir süre oteli taşıdığı, saat 19.45 sularında kolluk gücünün oluşturduğu kordonu yaran kalabalığın, önce otelin önünde bulunan araçları, daha sonra da oteli, benzin dökmek suretiyle yaktıkları, davaya konu zararın doğumuna neden olan ölümlerin, otelin yakılması sonucu oluştuğunun anlaşıldığı; bu durumda, eylemin başlamasından otelin yakılmasına kadar geçen yedi saate yakın bir süre, başlangıçta az sayıda eylemciden oluşan kalabalığı dağıtmaya veya başka şekilde etkisiz hale getirmeye yönelik çalışmaların yetersizliği, ya da dağıtılması halinde başka olaylar çıkabileceği endişesiyle dağıtmak istemeyen idarenin, hizmetin kötü işlemesi, hata bir süre hiç işlememesi nedeniyle hizmet kusurunun bulunduğu gerekçesiyle, davacıların maddi zararının belirlenmesi amacıyla yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucu hazırlanan rapor esas alınmak suretiyle, davacıların maddi ve manevi tazminat istemlerinin kısmen kabulüne(...)”, Danıştay 10.D., 02.10.1996, E.1996/211, K.1996/5755, (Sinerji Mevzuat Programı.)

¹⁶ **GÜRSEL**, s.332.

İdarenin sorumluluğu noktasında asli/birincil sorumluluk hali hizmet kusuru olup; bu bağlamda idarenin gerçekleştirdiği faaliyetler neticesinde doğan zararların tazmininde öncelikle idarenin kusurunun olup olmadığı araştırılmaktadır. Şayet idarenin kusuru bulunmuyorsa o halde kusursuz sorumluluk şartları incelenmelidir. Söz konusu kusursuz sorumluluk hali ise tali/ikincil bir sorumluluk halidir.¹⁷

İdarenin kusursuz sorumluluğu, esasen sınaî ile teknik gelişmelerin yanı sıra sosyo-ekonomik koşullarda meydana gelen değişimler ile kusur hususunun mahiyetinden kaynaklı olumsuzluklardan doğmuştur. Söz konusu ilkenin temelini adalet ilkesi oluşturmaktadır.¹⁸ İdarenin kusursuz sorumluluğu; idarenin gerçekleştirdiği eylem veya işlemler ile meydana gelen zarar arasında illiyet bağının bulunması durumunda herhangi bir kusur şartı aranmaksızın idarenin kusursuz sorumluluğu gündeme gelmektedir.¹⁹ Bir diğer deyişle idarenin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerden doğan zararın, idarece karşılanması bakımından idarenin kusurunun aranmaması halinde idarenin kusursuz sorumluluğuna gidilecektir. Kusursuz sorumluluk hali de genel itibarıyla “risk ilkesi” ile “fedakârlığın denkleştirilmesi” ilkelerine dayanmaktadır.²⁰ Bunlardan risk ilkesi, idarenin herhangi bir kusuru olmasa dahi, yürütmüş olduğu tehlikeli faaliyet yahut kullandığı tehlikeli araç sebebiyle ortaya çıkan zararın tazmin edilmesini ifade etmektedir.²¹ Bahse konu zararın olağanüstü olmasının yanı sıra istisnai niteliklere de sahip olması gerekmektedir. Risk ilkesinin kapsamına genel olarak tehlikeli şeylerin kullanımı(patlayıcı maddeler, tehlikeli alet ile silahlar, bayındırlık tesisleri, kan ürünlerinin nakilleri, idarenin taşıtları), tehlikeli yöntemler(genç suçluların eğitimi, mahkûmlara ve akıl hastalarına verilen çıkış izinleri, tehlikeli tıbbi yöntemler, tehlikeli

¹⁷ EROĞLU DURKAL, s.163.

¹⁸ Celal İŞIKLAR, “Danıştay Kararlarında İdarenin Kusursuz Sorumluluğunu Kaldıran Ve Azaltan Hâller”, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, S.1, 2019, s.120-121.

¹⁹ “Anayasanın 125. maddesinde, idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu belirtildikten sonra son fıkrasında, idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlü olduğu hükme bağlanmıştır. İdare kural olarak yürüttüğü kamu hizmetiyle nedensellik bağı kurulabilen zararları tazminle yükümlü olup; idari eylem ve/veya işlemlerden doğan zararlar idare hukuku kuralları çerçevesinde, hizmet kusuru veya kusursuz sorumluluk ilkeleri gereği tazmin edilmektedir. Zarar ile idari eylem arasında nedensellik bağının kurulabildiği hallerde idare hukuku kuralları çerçevesinde öncelikle hizmet kusurunun bulunup, bulunmadığının araştırılması, hizmet kusuru yoksa kusursuz sorumluluk ilkesine göre zararın tazmin edilip edilemeyeceğinin belirlenmesi gerekmektedir.” Danıştay 10.D, 26.11.2008, E.2006/7165, K.2008/8312, (Sinerji Mevzuat Programı.)

²⁰ Ramazan ÇAĞLAYAN, “Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sorumluluk Ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, 2009, s.452.

²¹ “İdarenin kusura dayalı ya da kusursuz sorumluluğu yanında, Anayasanın öngördüğü sosyal hukuk devleti anlayışına uygun olarak ve bu temel üzerinden, kolektif sorumluluk anlayışı çerçevesinde bilimsel ve yargısal içtihatlar ile geliştirilen sosyal risk ilkesi, Anayasanın öngördüğü amaçların gerçekleştirilmesine yöneliktir.”, Gaziantep. 3. İdari Dava Dairesi, 26.04.2019, E.2018/9669, K. 2019/2293, (Sinerji Mevzuat Programı.)

tıbbi yöntemler) ile tehlikeli durumlar ve mesleki riskler girmektedir.²² Fedakârlığın denkleştirilmesi diğerk bir deyişle kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi, bir idarenin yürüttüğü hizmetler neticesinde meydana gelen yarar gibi zararların da topluma yansıtılmasıdır. Bu durumda özel bir zarar sebebiyle oluşan külfetin topluma dağıtılması itibariyle idarenin kusursuz sorumluluğu haline gidilmektedir. Örneğin; baraj yapımı sebebiyle sulama imkânının azalması neticesinde oluşan gelir kayıpları bu kapsamda sorumluluk doğuracaktır. Yine kuş gribi sebebiyle idari makamlar tarafından alınan karar neticesinde tavukların toplatılması ve yok edilmesi halinde tavuk yetiştiriciliği ile uğraşan kimselerin uğradığı zarar bu kapsamda düşünülmelidir. Bu ilke, idarenin bir kusuru olmaksızın ve tehlikeli faaliyeti bulunmaksızın toplumun büyük bir kesiminin yararı için bazı kişiler minvalinde oluşan özel, olağandışı zararların tazminini belirtmektedir.²³

İdarenin kusurlu ve kusursuz sorumluluk hallerinden hareketle “doğal afetler neticesinde meydana gelen zararlardan idarenin sorumluluğunun mahiyeti ne olacaktır?” gibi bir soru yöneltildiğinde cevaben afetin hukuki niteliğinin belirlenmesinin elzem olduğu söylenebilecektir. Nitekim afet ile idarenin sorumluluğu arasındaki ilişkinin ortaya koyulması, esasen idarenin sorumluluğu üzerindeki etkisinin belirlenmesinde oldukça önemlidir. Bu kapsamda 17 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelmiş olan Marmara/Gölcük Depremi, doğal afetler sebebiyle meydana gelen zararlardan idarenin sorumluluğu hususuna yepyeni bir boyut kazandırmıştır. Zira ilgili tarihten önce hem yargı içtihatlarında hem doktrinde zararı meydana getiren vakıanın kökeninde herhangi bir doğal afetin olması halinde bu vakıanın çoğunlukla mücbir sebep niteliğinde kabul edildiği ve ilgili zararın ise sosyal risk ilkesi kapsamında giderildiği görülmektedir. Marmara Depremi’nin ardından ise artık doğal afetin her durumda mücbir sebep niteliğinde kabul edilemeyeceği hususu sorgulanmaya başlamıştır. Akabinde; yargı içtihatları ve doktrinde doğal afetin ancak ve ancak belli koşulları taşıması halinde mücbir sebep olarak kabul edilebileceği belirtilerek söz konusu bu şartların bulunmaması halindeyse idarenin doğal afet neticesinde oluşan zararlardan ancak kusuru oranında sorumlu olacağı şeklindeki görüş kabul edilmeye başlanmıştır.²⁴ Söz konusu husustan hareketle öncelikle mücbir sebebin ne olduğu ve mücbir sebepten bahsedebilmek için

²² ÇAĞLAYAN, s.458-467.

²³ Ali Hamza ŞAHİN, “Danıştay Kararlarında Okullarda Meydana Gelen Zararlar Nedeniyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğunda Genişleme”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, 2019, s.55

²⁴ GÜRSEL, s.333.

hangi şartların bir arada olması gerektiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Türk İdare Hukuku'nda mücbir sebep, esasen idarenin sorumluluğunu kesen/ortadan kaldıran hallerden kabul edilmektedir. Tanım itibariyle mücbir sebep, idarenin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerin dışında gerçekleşen önlenemeyen ve öngörülemeyen hususların bütünüdür.²⁵ Meydana gelen bir afetin, mücbir sebep niteliğinde kabul edilebilmesi için “**dışsallık**”, “**öngörülmezlik**” ve “**önlenebilirlik**” koşullarının bir arada bulunması gerekmektedir. Bu şartlardan **dışsallık unsuru**, mücbir sebep şeklinde nitelendirilen vakıanın idarenin iradesi dışında oluşmasını karşılamaktadır. Bu noktada doğal afetlerin idarenin iradesi dışında meydana gelmesi hasebiyle “**dışsallık**” unsurunu taşıdığı aşîkârdır. Dışsallık unsuru, söz konusu özelliğî nedeniyle mücbir sebep mefhumunu beklenmeyen durumdan ayırmaktadır. Bunun yanı sıra “**öngörülemezlik**” unsuru ise zararı meydana getiren olayın önceden tahmin edilememesini, tahmin edilse dahi etki ve sonuçlarının ne derece büyük olacağının belirlenememesini karşılamaktadır. Bu kapsamda öngörülmezlik hali salt zararı meydana getiren olayın önceden hiç gerçekleşmediğî anlamına gelmemektedir. Nitekim önceden görülmemiş bir olay mücbir sebep olarak değeriendirilebileceğî gibi önceden benzeri yaşanmış olay da mücbir sebep olarak değeriendirilebilir. Bu noktada ölkemizde ve dünya çapında yaşanan teknolojik gelişmeler, idarenin mücbir sebep teşkil edebilecek olaylara yönelik önceden bilgi ve önlem almasına imkân tanımakta ve bu sebeple özel kişilerden daha çok imkânı bulunan idarenin öngörme durumu nerdeyse mutlak bir hal almaktadır. Bir diğeri deyişle gelişen teknoloji ile beraber yapılan çalışmaların da artması, artık idarenin özellikle deprem felaketinin yaşanacağı bölgeyi tespiti ile o bölgede ortalama hangi şiddette felaketin yaşanacağı gibi hususlarda nokta atışı tespitler yapmasını kolaylaştırmaktadır. Haliyle gün geçtikçe gelişen teknoloji ve imkânlar sayesinde idarenin sorumluluk alanı da genişlemekte buna karşın mücbir sebep sahası daralmaktadır.²⁶ Dolayısıyla meydana gelen her afet, mücbir sebep mahiyetinde düşünölmeyecektir. Nitekim bir afetin mücbir sebep şeklinde nitelendirilmesi için **önlenebilirlik** hususunun da tespit edilmesi şarttır. Nadiren görölmekte olan ve neticesi beklenenden bir hayli ağır olan vakıalar önlenemezdir. Bu kapsamda bir afetin o bölgede sıklıkla yaşanan bir afet olması hali, yer

²⁵ Turan **YILDIRIM**, “Danıştay Kararlarında Mücbir Sebep Kavramı”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakölteesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağani, C.25, S.2, 2019, s.1522.

²⁶ Çınar Can **EVREN**, “İdarenin Sorumluluğünü Etkileyen Neden Olarak Mücbir Sebep”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakölteesi Dergisi C.XIV, S.1, 2010, s.284.

ve zaman itibariyle belirlenebilir olması, yoğunluk ile süresinin olağan olması, kökeninde ise bir idari faaliyetin bulunması gibi durumlarda mücbir sebebin “**önlenebilirlik**” unsurunu taşıdığından bahsedilemeyecektir. Buradan hareketle Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası ile birinci yahut ikinci derecede deprem bölgesi olarak tespiti yapılan bir bölgede deprem olması veyahut olası çığ felaketinin meydana gelebileceğine dair uyarıcı tabelanın varlığı, mücbir sebebin öngörülebilirlik unsurunu karşılamamaktadır. Önlenebilirlik unsurunun kapsamını bir kanalın inşa edilmesi, bir barajın inşa edilmesi gibi zararı önleyecek/azaltacak ya da ortadan külliyen kaldıracak olumlu önemler ile beraber bina yapımına uygun düşmeyen bir alanda yapılaşmanın yasaklanması, yıkılma riski olan bir binanın boşaltılması gibi olumsuz önlemler oluşturmaktadır. Önlenebilirlik unsurunda idari faaliyetin yeri, gerekli düzenlemelerin yapılıp yapılmadığı, idare tarafından araçların etkin şekilde kullanılıp kullanılmadığı son derece önemlidir. Afetin sık yaşanmış olduğu bir yerde idarenin afet öncesinde ilgili afet bölgesini tespit etmesi, söz konusu bu bölgeye ilişkin uygun tedbirleri alması, birtakım gerekli kısıtlamalar getirmesi, afet sonrasındaki süreç içinse yardım, barınma, sağlık hizmeti gibi ihtiyaçları vaktinde ve üzerine düşen sorumluluk gereğince karşılaması gerekmektedir. **Doğal afetlerin karşısında idarenin hareketsiz kalması ise doktrinde “olumsuz eylem” olarak belirtilerek hizmet kusuru kapsamına dâhil edilmektedir.** Dolayısıyla mücbir sebep hali, yargı organlarınca her somut olayın kendi nezdinde ayrıca ele alınmalı, incelenmelidir.²⁷ İdarenin kusurunun olup olmadığı, depremin etkilerini önleme hususu ile depremden sonra esaslı biçimde müdahalenin yapılması noktasında idareye verilen görevlerin zamanında ve gereklere riayet edilerek yerine getirilip getirilmediği durumları her somut olay nezdinde ayrıca ele alınmalıdır. Nitekim Danıştay’ın 1999 Marmara Depremi ve sonrasında vermiş olduğu pek çok kararda idareye yüklenen söz konusu bu görevler, planlama, iş birliği durumu ile denetim ve idari işlemler çerçevesinde tek tek sayılmıştır.²⁸

²⁷ GÜRSEL, s.333-334.

²⁸ “Bilindiği gibi, ülkemiz, jeolojik ve topoğrafik yapısı nedeniyle büyük can ve mal kayıplarına yol açan deprem felaketleriyle sık sık karşılaşan ülkelerin başında gelmektedir. Afetlerin önlenmesi ve zararların azaltılması amacıyla alınması gereken tedbirleri araştırmak, bu konudaki temel hedef ve politikaları belirlemek, ülke içindeki bilimsel, teknik ve idari çalışmaları koordine etmek, ortak sonuçları tüzük, yönetmelik, talimat ve eğitim yoluyla uygulamaya aktarmak ve denetlemek, afet zararlarının azaltılması amacıyla ulusal ve uluslararası işbirliği, proje ve programları oluşturmak, elde edilen sonuçları uygulamaya aktarmak, afete uğramış ve uğrayabilecek bölgeler ile yapı veya ikamet için yasaklanmış afet bölgelerini tespit ve ilan etmek, afet bölgelerinde yapılacak yapılarla ilgili kuralları, yapı tekniklerini ve projelendirme esaslarını tespit etmek, depremleri ve etkilerini incelemek, elde edilen sonuçlara göre deprem katalogları ve ülkenin deprem haritalarını hazırlamak ve geliştirmek ve depremlerden dolayı hasar görmüş yapıların

İdarenin afetlere ilişkin görev ve yükümlülüklerine değinmek gerekirse bu hususu “afet öncesi görev ve yükümlülükler”, “afet sırasındaki görev ve yükümlülükler” ve “afet sonrası görev ve yükümlülükler” olarak üç bölüme ayırmak mümkündür. **İdarenin afet öncesi görev ve yükümlülükleri** kapsamında idare, gerçekleşme olasılığı olan tehlikeleri önceden belirleyerek bunlara ilişkin önlem almak mecburiyetindedir. Nitekim idarenin alacağı önlemlerin en başında afete maruz kalabilecek bölgelerin belirlenmesi gelmektedir. Afet bölgelerinin mahallin en büyük mülki amiri tarafından ilan edilmesinden sonra belediye sınırları içerisinde belediyelerin, bu sınırlar dışındaki yerlerde ise vali ile kaymakamın kendi görev sahaları içerisindeki resmi/özel tüm yapıları Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik hükümleri uyarınca denetlenmesi gerekecektir. Söz konusu yönetmeliğe uymayan yapılar uygun hale getirilebiliyorsa uygun hale getirilecek şayet uygun hale getirilemiyorsa yıktırılacaktır. Bunun yanı sıra çeşitli acil yardım programları hazırlanmalı, buna ilişkin yetiştirilmiş, yeterli teknik eleman ve teçhizat bulundurulmalıdır.²⁹ Ülke düzeyinde örgütlenme çalışmaları ile kriz yönetimi hazırlıkları yapılmalıdır. İmar Yönetmeliği hükümleri göz önünde bulundurularak gerekli hizmetlerin yürütülmesi sağlanmalıdır.³⁰ **İdarenin afet**

takviye ve onarım yöntemleriyle ilgili çalışmalar yapmak Devletin görev, yetki ve sorumlulukları arasında bulunmaktadır. Deprem olgusunun, doğal bir olay olarak ortaya çıkmasının yanında, idarece gerçekleştirilecek uygulamalarla doğabilecek zararların önlenmesi, hatta ortadan kaldırılması mümkündür. Başka bir anlatımla, depremin nerede, ne zaman ve hangi büyüklükte olacağı öngörülememekle birlikte, depremin yaratacağı olumsuz sonuçların öngörülebilir olduğu ve oluşacak zararların en aza indirilmesi için önceden önlem alınabileceği açıktır.” Danıştay 10.D.,28.05.2007,E..2005/9126,K.2007/3069, Aktaran: Şerife **YILDIZ AKGÜL**, "Depremden Kaynaklanan Manevi Zararlardan İdarenin Sorumluluğu", TBB Dergisi 2023 (167) ,s.137-138.

²⁹**7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun m.4:** “İçişleri, İmar ve İskan, Bayındırlık, Sağlık ve Sosyal Yardım ve Tarım Bakanlıklarınca acil yardım teşkilatı ve programları hakkında genel esasları kapsıyan bir yönetmelik yapılır. Bu yönetmelik esasları dairesinde afetin meydana gelmesinden sonra yapılacak kurtarma, yaralıları tedavi, barındırma, ölüleri gömmek, yangınları söndürme, yıkıntıları temizleme ve felaketzedeleri işe gibi hususlarda uygulanmak üzere görev ve görevlileri tayin, toplanma yerlerini tespit eden bir program valiliklerce düzenlenir ve gereken vasıtalar hazırlanarak muhafaza olunur. Bu programların uygulanması, valiliklerce kurulacak kurtarma ve yardım komitelerince sağlanır. Ancak 7126 sayılı Sivil Müdafaa Kanununa göre teşkilat kurulan yerlerde acil kurtarma ve yardım işleri, yukarıda belirtilen komite ile sözü geçen sivil savunma teşkilatı tarafından müştereken yürütülür. İlçe, bucak ve köylerde tafsilatlı çalışma muhtıraları ve uygulama programları tasdikli il muhtıra ve programlarındaki esaslar dairesinde ilçelerde kaymakamlar, bucak ve köylerde bucak müdürleri tarafından düzenlenir; il kurtarma ve yardım komitesinin incelemesinden sonra valilerin onayı ile kesinleşir.”

³⁰**Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği m.68:** “(1) Fenni mesuliyet hizmetlerinin yürütülmesi ile ilgililerin sicillerinin tutulmasına dair esaslar aşağıda belirlenmiştir.

(2) Fenni mesuller, 57 nci maddede belirtilen esaslara göre düzenlenen ruhsat eki projelerin uygulanmasının denetimi için mal sahibi veya vekili tarafından belirlenir ve ilgili idareye karşı görevli ve sorumludurlar.

(3) Proje ile ilgili sorumluluk; proje müellifine ait olmak üzere yapının fenni mesuliyeti, konusu, ilgisi ve yapım aşamasına göre mimar, inşaat, makine ve elektrik mühendisleri tarafından ayrı ayrı yürütülür.

(4) Proje ile ilgili sorumluluğu bulunanların faaliyetleri Ek-2, Ek-4, Ek-5, Ek-6 ve Ek-7’de yer alan formlar kullanılarak kayıt altına alınır. Ayrıca idare varsa ek projelerin fenni mesuliyetini, konusuna göre ilgili meslek adamlarının üstlenmesini ister.

(5) Fenni mesuller unvanına ve eğitimine göre, yapının kanuna, plana, ilgili yönetmeliklere ve diğer mevzuat hükümlerine, fen, sanat, sağlık kurallarına, ruhsat eki projelerine, TSE standartlarına, teknik şartnamelere uygun yapıp yapılmadığını denetleyeceğine dair Ek-1'de yer alan taahhütnameyi ilgili idareye vermek zorundadır.

(6) Taahhütnamede fenni mesul ile mal sahibi arasında yapılan sözleşmede belirlenen fenni mesuliyet bitiş süresine ilişkin bilginin yer alması gerekir.

(7) Ayrıca, sosyal güvenlik numarası ve vergi kimlik numarası da idareye verilir.

(8) İdare; aynı zamanda, kanuna ve mevzuata aykırı uygulama nedeniyle süreli olarak faaliyetleri kısıtlanan fenni mesullerin bu durumu hakkında bilgilenmek ve aşağıda belirlenen inşaat alanı sınırlamalarının denetimini sağlamak üzere, ilgili fenni mesulce düzenlenen, sicil durum taahhütnamesini ve fenni mesuliyet üstlenilen işin adı ile fenni mesulün üzerinde bulunan fenni mesuliyete ilişkin inşaat alanını (m²) belirtir belgeyi ister.

(9) İlgili meslek odaları, 6235 sayılı Kanunun 26 ncı maddesinin birinci fıkrasının (ç) ve (d) bentlerine istinaden aynı Kanunun 27 ncı maddesi uyarınca Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yüksek Haysiyet Divanı tarafından on beş günden altı aya kadar serbest sanat icrasından men'i veya Odadan ihraç kararı alınan veya istifa ederek üyeliğini veya büro tescilini sona erdiren veya adına büro tescili bulunup vefat eden üyelerini derhal merkez yapı denetim komisyonu ile bütün ilgili yerlere ve kuruluşlara elektronik ortamda bildirir. Bu bilgilerin aynı zamanda Bakanlığa yazılı olarak gönderilmesi zorunludur. İlgili idareler, mimar ve mühendislerin kısıtlılık durumunu Bakanlığın yapı denetim sisteminden kontrol ederek yapı ruhsatı ve yapı kullanma izin belgelerini düzenler.

(10) Fenni mesul mimar ve mühendislerce denetim görevi üstlenilen yapıların alanına ilişkin kayıtlar, bu kişilerin büro tescillerinin yapıldığı ilde yer alan Bakanlık taşra teşkilatı tarafından tutulur. İlgili idareler bu kişilerce denetimi üstlenilen yapılara ilişkin yapı ruhsatı ve yapı kullanma izin belgelerinin bir örneğini düzenlendiği tarihten itibaren en geç 6 iş günü içinde bu kişilerin kaydının bulunduğu ilin Bakanlık taşra teşkilatına gönderir.

(11) Bakanlık taşra teşkilatı fenni mesuliyete ilişkin yapı inşaat alanı sınırlamasının ve mesafenin kontrolünü, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten başlamak üzere kayıtlarına giren yapı ruhsatı ile bu ruhsata istinaden düzenlenen yapı kullanma izin belgelerini veya fenni mesul sözleşmelerini veya istifa dilekçelerini dikkate alarak gerçekleştirirler. Bakanlık denetime yönelik fenni mesuliyetin izlenmesine ilişkin olarak elektronik ortamda denetim sistemi kurar.

(12) Fenni mesulün, yapının bulunduğu il sınırları içinde ikamet etmesi esastır. Farklı bir ilde fenni mesuliyet üstlenilebilmesi için ilgili idarenin uygun görmesi ve yapı yeri ile fenni mesulün işyeri arasındaki mesafenin en fazla 200 km olması gerekir.

(13) Fenni mesullerden, mimar veya inşaat mühendisi 30.000 m²'den, makine mühendisi 60.000 m²'den, elektrik mühendisi 120.000 m²'den fazla inşaatın, fenni mesuliyetini aynı anda üstlenemez. Üzerinde başka bir fenni mesuliyet bulunmamak koşulu ile bu miktarları aşan tek ruhsata bağlı inşaatlarda bu şart aranmaz.

(14) Tek ruhsata bağlı, yapı inşaat alanı 3.000 m²'den fazla olan inşaatlarda yapı denetiminde fenni mesullere yardımcı olmak üzere uzmanlık konusuna göre birer fen adamı görevlendirilir. Bu fen adamlarından, aynı anda ve il sınırları içinde kalmak kaydıyla inşaatla ilgili fen adamı 15.000 m²'den, tesisatla ilgili fen adamı 30.000 m²'den, elektrik ile ilgili fen adamı 60.000 m²'den fazla inşaatda görevlendirilemez.

(15) İşin konusuna göre ilgili fenni mesuller ve yardımcısı fen adamları yapı ruhsat formunda belirlenenler ile aşağıda belirtilen yapı aşamalarında yapı yerinde bulunmak ve aşağıda sıralanan işlerin yapılmış olduğuna ilişkin açıklamaları Ek 3'te yer alan yapı denetim defterine işlemek zorundadır. Bu işler;

a) Aplikasyon,

b) Hafriyat ve zemin hazırlama, zemin etüdü ve emniyet gerilmesi testlerinin yapımı,

c) Temel inşaatın tamamlanması ve temel vizesi düzenlenmesi,

ç) Temel ve çatı dâhil her katın kalıp, demir, beton dökümü ve tesisat donanımı ile bunlara ilişkin tutanakların tanzimi,

d) Su ve ısı yalıtım vizesi,

e) Malzemenin kullanımından önce TSE standartlarına uygunluğunun denetimi,

f) Tesisat, elektrik, kanalizasyon vizeleridir.

(16) Fenni mesullerin sicilleri, ilgili meslek odalarınca, ilgili idareden alınacak iş bitirme belgeleri de dikkate alınarak tutulur ve yeni bir fenni mesuliyet üstlenilmesinde bu siciller dikkate alınır.

(17) Fen adamlarının sicilleri, belediye ve mücavir alan sınırları içinde, belediyelerin ilgili birimlerince tutulur ve bu sicillerin birer kopyaları her yılsonunda Müdürlüğe gönderilir.

(18) Belediye ve mücavir alan sınırları dışındaki yerlerde görev yapacak fen adamlarının sicillerinin tutulması Müdürlüğe aittir.

(19) Sicil fişleri yapının inşaat ruhsatı alınmasından yapı kullanma izninin alınmasına dek geçecek süreyi, bu süreç içindeki faaliyetlerin hepsini içine alır. Fen adamlarının sicillerinin tutulmasında fenni mesullerin bildireceği görüş ve kanaatler esas alınır.

(20) Yapım işlerinde yapı müteahhidi, taşeron ve şantiye şefi olarak görev alanlar aynı zamanda fenni mesul olarak görev üstlenemezler.

(21) Kanunun 38 inci maddesinde sayılan mühendisler, mimarlar ve şehir plancıları dışında kalan fen adamlarının uygulama yapmaya ilişkin yetki, görev ve sorumlulukları saklıdır.

(22) Bu maddeye göre istihdam edilen fen adamlarının bu görevi kabul ettiklerine dair taahhütnamenin ilgili idareye verilmesi zorunludur. " RGS: 30113, RGT: 03.07.2017,(E.T:20.05.2024)

esnasında görev ve yükümlülükleri ise, afet öncesinde yapılan hazırlık ve çalışmaların hiç vakit kaybetmeden uygulamaya koyulmasıdır. Bu kapsamda Anayasa m.126 uyarınca illerin idaresinde görevli olan valilerinin yetki genişliğine sahip olması hali, valinin daha hızlı hareket ederek bir nevi zamana karşı verilen yarışı kaybetmemek üzerine kuruludur. **İdarenin afet sonrasındaki görev ve yükümlülükleri**, esasen afet nedeniyle bozulup örselenen kamu düzeninin onarılacak söz konusu aksaklıkların giderilmesinden ibarettir. Bu kapsamda afetin etkili olduğu bölgelerde yer alan resmi/özel tüm yapılar incelenecek ve hasar tespit raporları alınacaktır.³¹ Söz konusu hasar tespit raporları alınırken tamamen bilimsel yöntemler dikkate alınacaktır.³² Doğal afetler ile ilgili olarak idarenin üzerine düşen görev ve yükümlülükleri bunlarla kalmamakta; kapsamı gelişen teknoloji, yapılan bilimsel araştırmalar sebebiyle her geçen gün biraz daha artmaktadır. Bu noktada

³¹ **7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun m.13:** “a) Yapılacak işlemlere esas olmak üzere İmar ve İskan Bakanlığınca kurulacak fen kurulları tarafından, afetin meydana geldiği arazinin durumu ile bütün yapılar ve kamu tesisleri incelenerek, hasar tespit raporu düzenlenir. Gereken hallerde, yapılarda meydana gelen hasarı tespit etmek üzere Bayındırlık ve İskan Bakanlığının isteği üzerine diğer bakanlık, kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, üniversiteler ve meslek odaları, konusunda deneyimli yeteri kadar inşaat mühendisi ve/veya mimarı hasar tespiti çalışmalarında derhal görevlendirmekle yükümlüdürler. Arazinin tehlikeli durumu ve binaların gördüğü hasar bakımından yıktırılması ve boşaltılması gerekenler hakkında, o il ve ilçenin en büyük mülkiye amirine ayrı bir rapor verilir. Bu makamlarca böyle binalar derhal boşaltılır. Yıkılması gerekenler için en çok 3 gün süre verilerek tehlikenin giderilmesi sahiplerine bildirilir. Mahallinde sahibi bulunmadığı takdirde durum, mahalli vasıtalarla ilan edilmek suretiyle, bildiri yapılmış sayılır. Mal sahibi veya vekili, bu bildiriye karşı 3 gün içinde yetkili idare kurullarına itiraz edebilir. İdare kurulları bu itirazı en geç 3 gün içinde inceler ve karara bağlar. Süresinde itiraz olunmayan, yahut itiraz olunup da idare kurullarınca yıkılması onaylanan binaları mal sahibi yıkmadığı takdirde bu binalara el konularak yıkma parası yıkıntıdan elde edilecek malzeme bedelinden ödenmek üzere, mahallin en büyük mülkiye amirinin emri ile yıktırılır.

b) Hasar görmüş, fakat ıslahı mümkün olan binaların fen kurullarının göstereceği şartlara göre tamiri yapılınca kadar içine girilmesine ve oturulmasına izin verilemez. Bu binalar 1 yıl içinde tamir ettirilmediği ve itiraz da olmadığı takdirde yukarıdaki esaslar dahilinde yıktırılır. İtiraz halinde, bu itiraz yukarıdaki mahalli idare kurullarınca 5 gün içinde incelenir ve karara bağlanır. İtiraz sebepleri yerinde görüldüğü takdirde süre 6 ay daha uzatılır.

c) Resmi daire ve müesseselere ait binalardan bu madde gereğince yıktırılması gerekenler yıkma masrafları ilgili daire ve müesseselerce sonradan karşılanmak şartıyla fon hesabından ödenerek yıktırılır.

ç) Yer kayması, kaya düşmesi gibi afetlerde, tehlikenin devamı veya tekrarı ihtimali üzerine boşaltılan binaların tehlikeye karşı kesin tedbir alınıncaya kadar işgaline veya hasara uğrayanların tamirine müsaade edilmez. Tedbir alınamayacağına karar verildiği takdirde tehlikeli mahal içindeki binalar, yukarıdaki esaslar dahilinde yıktırılır. İmar ve İskan Bakanlığınca afete karşı arazide gerekli tedbirlerin alınması, tehlikeye maruz yapıların yıkılması ve topluluğun başka yere taşınmasından daha ekonomik görülürse, bu tedbirlerin alınması için lüzumlu ödenek 33 üncü maddede yazılı fondan ödenir. Tehlikenin giderilmesiyle ilgili tedbirler için yapılan harcamalar borçlanmaya tabi tutulmaz.

d) Afete uğrayanların veya uğraması muhtemel olanların bulundukları yerlerde veya başka yerlerde geçici olarak barınmalarını sağlamak üzere, baraka ve konutlar inşa edilebilir, ettirilebilir, kiralanabilir veya satın alınabilir.

Bu tedbirlerin, kısa zamanda yerine getirilmesinin mümkün olamayacağı hallerde, geçici iskan tedbirlerini kendileri almak isteyenlere nakdi yardım da yapılabilir.

Geçici barındırma işleri için gerekli ödenek ile afetzedelere nakden yapılacak yardımların miktarı ve barınaklarda oturulacak süre İmar ve İskan Bakanlığınca tespit olunur.

Bu bent gereğince yapılacak harcamalar ve ödemeler borçlandırmaya tabi tutulmaz.”

³² **Agah ADAK**, “Afet Tehlikesi Ve Olgusu Karşısında İdarenin Konumu Ve Görevleri”, Prof.Dr. Seyfullah Edis’e Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2000,s.183-185.

Bakanlar Kurulu'nun 1996 tarihli 96/8109 sayılı kararıyla yürürlüğe giren Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası ile özellikle deprem kuşağında olan il,bölge ve yerleşkeler tek tek belirtilmiştir. İlgili haritanın yayımlanmasında yaklaşık üç yıl sonra ise 1999 Marmara/Gölcük Deprem felaketi meydana gelmiş ve resmi kayıtlara göre on binlerce insan hayatını kaybederken büyük bir çoğunluğu da yaralanmıştır. Bunun yanı sıra yüz binlerce insan ise maddi anlamda pek çok kayıp yaşamıştır. Yaşanan söz konusu felaketten yaklaşık yirmi yıl sonra ise ülkemizde çalışmalarını sürdüren bilim adamlarının görüşleri doğrultusunda 1996 tarihli deprem haritası değiştirilerek 18.03.2018 tarihli Yeni Türkiye Deprem Tehlike Haritası yürürlüğe girmiştir.³³ **Gerek ülkemizin var olduğundan beri doğal afetlere elverişli bir coğrafi konumda yer alması, gerek ülkemizin uzun yıllardır çok çeşitli büyük doğal felaketlere sahne olması, gerek ülkemize ilişkin hazırlanan başta deprem riski haritaları olmak üzere diğer doğal afetlere yönelik harita ve uyarı çalışmaları, gerekse de deprem başta olmak diğer pek çok afete ilişkin bilim adamlarının çalışmaları ve bu çalışmalar neticesinde tedbir alınmasına için idareye yaptıkları ısrarlı çağrılar başta 1999 Marmara Depremi olmak üzere diğer deprem felaketlerinin mücbir sebep olarak değerlendirilemeyeceğini gözler önüne sermektedir.**³⁴ Nitekim 1999 Marmara Depremi uzun yıllardır olması beklenen, çeşitli bilim adamları ve uzmanlar tarafından defaatle dile getirilen, gerçekleştiği takdirde çok büyük can ve mal kaybına neden olabileceği söylenen bir felakettir. Dolayısıyla söz konusu deprem felaketi mücbir sebep şartlarında olan öngörülmez ve önlenemezlik şartlarını sağlanmadığından, idarenin sorumluluğunun mücbir sebep ile kesildiğini söylemek mümkün değildir.

III. KARARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. Danıştay 11. Dairesi'nin Gerekçeleri Bakımından

Danıştay 11. Dairesi'nin depremin mücbir sebep kabul edilerek zararlar idari faaliyet arasındaki nedensellik bağının ortadan kalktığı gerekçesiyle davanın reddi şeklindeki kararın **bozulmasına** dair vermiş olduğu karar ve bu kararların dayandığı gerekçelerin

³³ RGS:30364, RGT:18.3.2018

³⁴ <https://avhukuk.com/idarenin-dogal-afet-karsisindaki-sorumlulugu-ve-mucbir-sebep-savunmasi/>

yerinde olduğu kanaatindeyiz. İlgili kararları ve dayandırılan gerekçeleri sırasıyla ele almak gerekirse:

Bilindiği üzere Anayasa m.125/1’de yer alan “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.” hükmü ile idarenin gerçekleştirmiş olduğu her türlü eylem ile işleme yönelik yargı yolunun açık olduğu güvence altına alınmıştır. Söz konusu bu düzenlemeden yola çıkılarak idari eylem konusuna değinmek gerekmektedir. Danıştay İçtihadı Birleştirme Kararlarında esasen idari eylem, idarenin fonksiyonları esnasında gerçekleştirdiği bir hareket yahut bir tutumdur.³⁵ Şayet depremde dolayı meydana gelen zararların kaynağı olarak idarenin deprem öncesinde yahut deprem sonrasında arama kurtarma çalışmaları başta olmak üzere diğer birtakım görevlerini yerine getirmekteki gecikme ve yetersizlik halleri hizmet kusuru halleri idari eylemdir. Özellikle de idari işlemlerin ilgililer tarafından yerine getirilmesi gerektiği hallerde idarenin ilgilileri denetleme hususunda hareketsizliği idari eylem niteliğinde kabul edilecektir.³⁶ Bu çerçevede idarenin deprem öncesinde binaların depreme dayanıklılığı konusundaki denetimi yerine getirmemesi idari eylemdir.³⁷ Yine deprem sonrasında belirtilen arama-kurtarma ile diğer kamu hizmetleri çoğunlukla idari eylem ile gerçekleştirildiğinden ortaya çıkmış olan maddi-manevi zararlar da idari eylemden kaynaklanmaktadır.³⁸

İdari eylemler neticesinde meydana gelen zararların tazmini amacıyla açılacak tam yargı davalarında hakkı ihlal edilmiş kimseler, dava açmadan evvel eylemlerin öğrenildiği andan itibaren bir yıl ve herhalde eylemin meydana geldiği tarihten itibaren

³⁵ DİBK,14.04.1973,E.1972/2,K.1973/10,(Sinerji Mevzuat Programı.)

³⁶ “Deprem nedeniyle oluştuğu ileri sürülen zararların tazmini istemiyle açılan bu davada, yapının üzerinde bulunduğu zeminin özelliği, zemin durumuna göre depreme dayanıklılığının kontrolü, yapı kullanma izni bulunup bulunmadığı, imar planları ve inşaat ruhsatlarının hangi idarelerce yapıldığı ve verildiği, yapıların imar açısından denetlenmesi, afete uğramış ve uğrayabilecek bölgeler ile yapı ve ikamet için yasaklanmış afet bölgelerinin tespit ve ilan edilip edilmediği, afet bölgelerinde yapılacak yapılarla ilgili kuralları, yapı tekniklerini, projelendirme esaslarını, ülkenin deprem haritalarını hazırlamak konusunda idarelerin üzerlerine düşen görev ve yetkileri yerine getirip getirmediği, denetim ve kontrol görevlerini yapıp yapmadığı hususları ayrı ayrı irdelenmeli ve idarece gerekli önlemlerin alınıp alınmadığı belirlenmeli ve bunun sonucuna göre; idarenin belli bir hareket tarzı izleyip izlemediği veya hareketsiz kalıp kalmadığı ortaya konulmalıdır. Olaya bu açıdan bakınca yukarıda yapılan belirleme sonucu olayda idarelerin hareketsizliği söz konusu olmakla öğretide de kabul edildiği gibi idarenin bu hareketsizliğinin "olumsuz eylem" olarak kabulü gerekmektedir.” Danıştay 6.D, 12.04.2004,E. 2004/1477,K. 2004/2115,(Sinerji Mevzuat Programı.)

³⁷ “Olayda davacıların, depremde yakınlarını kaybetmeleri nedeniyle uğradıklarını ileri sürdükleri manevi zararı, davalı idarenin deprem sonrasında yapması gereken kurtarma faaliyetlerinin ve koordinasyon çalışmalarının yetersizliğine dayandırdıkları, dolayısıyla manevi zarar, söz konusu hizmetlerin geç veya hiç işlememesi şeklinde oluşan fiil ve hareketlerle somutlaştığından, bu şekilde oluştuğu ileri sürülen zararın idari işlemlerden değil, idari eylemlerden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Durum böyle olunca, olayda idarenin hareketsizliği söz konusu olmakta ve böylelikle öğretide de kabul edildiği gibi, idarenin bu hareketsizliğinin "olumsuz eylem" olarak kabulü gerekmektedir.” Danıştay 11.D, 30.04.2004,E.2001/4552,K.2004/2026,(Sinerji Mevzuat Programı.)

³⁸ YILDIZ AKGÜL,s.161.

beş yıl içerisinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini isteyebilmektedir.³⁹ Tam yargı davaları ancak ve ancak yapılmış olan başvuru sonrasında istemin kısmen yahut tamamen reddi durumunda ret işleminin tebliği veya isteme otuz gün içinde yanıt verilmediği halde söz konusu sürenin bittiği tarihten itibaren dava açma süresi içerisinde açılabilir.⁴⁰ Tam yargı davası açılmadan evvel idareye başvuru zorunluluğu ön karar kuralı şeklinde isimlendirilmektedir. Bu kapsamda ön karar ismi verilen bu husus, idari dava açma süresinin başlangıcı olarak ele alınmaktadır. Şayet idareye başvurmadan dava açılırsa bu durumda idari merci tecavüzü gündeme gelecektir (İYUK m.14/3-b.) Bu bilgilerden hareketle depremde zarar görmüş kimselerin idari eylemin öğrenilme tarihinden itibaren bir yıl içinde idareye başvurma şartı, özü ve düzenlenme biçimi itibarıyla idari eylem ile işlemde kaynaklanan zararlı neticenin öğrenilme tarihi olarak ele alınmaktadır. Söz konusu zararın öğrenilme tarihi zarar türüne göre değişmektedir.⁴¹ Bunun yanı sıra bir deprem felaketinin meydana gelmesi halinde, açılacak davada sürelerin ve zamanaşımının başlangıcı binaların yapılıp teslim edildiği yahut satıldığı tarih değil; deprem felaketi neticesinde zarar meydana gelmesi halinde zarardan sorumlu kimselerin belirlenmesinden sonraki tarihtir. Zira; bir zararlı netice ortaya çıkıp da dava edilebilirlik şartını sağlamadıkça idari yargıda süreler işlemeyecektir.

İlgili Danıştay kararından hareketle 1999 Marmara/Gölcük Depremi başta olmak üzere diğer doğal afetler nedeniyle idarenin sorumluluğu hususunda ele alınması gereken başlıca konu; idarenin deprem ve doğal afetlere ciddi anlamda hazırlıklı olup olmadığıdır. Zira; ülkemiz bulunduğu coğrafi konum sebebiyle doğal afetlere oldukça elverişli özelliklere sahiptir.⁴² Gelişen teknoloji ve yapılan pek çok bilimsel çalışma, ülke

³⁹ **2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu m.13/1:** “İdari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka suretle öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl ve her halde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri gereklidir. Bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, bu konudaki işlemin tebliğini izleyen günden itibaren veya istek hakkında otuz gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren, dava süresi içinde dava açılabilir.”, RGS:17580, RGT:20/1/1982, (E.T:21.05.2024.)

⁴⁰ **7331 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun** kapsamında 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda yapılan değişikliklerle idarenin idari başvurulara cevap verme süresi 60 günden 30 güne, kesin olmayan cevaplar için öngörülen bekleme süresi ise 6 aydan 4 aya indirilmiştir.

⁴¹ **YILDIZ AKGÜL**, s.162.

⁴² “Bilindiği gibi, ülkemiz, jeolojik ve topoğrafik yapısı nedeniyle büyük can ve mal kayıplarına yol açan deprem felaketleriyle sık sık karşılaşan ülkelerin başında gelmektedir. Afetlerin önlenmesi ve zararların azaltılması amacıyla alınması gereken tedbirleri araştırmak, bu konudaki temel hedef ve politikaları belirlemek, ülke içindeki bilimsel, teknik ve idari çalışmalarını koordine etmek, ortak sonuçları tüzük, yönetmelik, talimat ve eğitim yoluyla uygulamaya aktarmak ve denetlemek, afet zararlarının azaltılması amacıyla ulusal ve uluslararası işbirliği, proje ve programları oluşturmak, elde edilen sonuçları uygulamaya aktarmak, afete uğramış ve uğrayabilecek bölgeler ile yapı veya ikamet için

topraklarımızın pek çok diri fay üzerinde konumlandığını, her an büyük çaplı depremlere hazırlı olunması gerektiğini belirtmektedir. Belirtilen bu hususlardan hareketle idarenin sırasıyla afet öncesinde, afet esnasında ve afet sonrasında yerine getirmekle yükümlü pek çok sorumluluğu bulunmaktadır. **İdarenin afet öncesinde yerine getirmekle yükümlü olduğu sorumluluklardan başlıcaları;** deprem bölgelerinin tespiti ve ilanı, tehlikeli bölgelerin imara açılmaması, İmar Yasası ile Deprem Yönetmeliği'ne aykırı bir yapılaşmaya ruhsat ve oturma izni vermemesi, imar affının çıkarılmaması, inşaat denetimlerinin sıkı tutulması, dikey değil yatay mimarinin yaygınlaştırılması şayet dikey mimari yapılacaksa da her şeyin yasal düzenlemelere uygun ve sağlam şekilde imar edilmesi, Afet Risk Yönetimi çalışmalarının desteklenmesi ve geliştirilmesi, sondajla zemin etüt çalışmalarının arttırılması ve bu kapsamda zemin etüdü raporlarının alınması, çeşitli acil yardım programlarının hazırlanması ve buna ilişkin yetiştirilmiş, yeterli teknik eleman ve teçhizatın hazırda bekletilmesi olarak belirtilebilir.⁴³ Bunun yanı sıra **idarenin afet sırasında yerine getirmekle yükümlü olduğu sorumluluklar;** esasen kriz

yasaklanmış afet bölgelerini tespit ve ilan etmek, afet bölgelerinde yapılacak yapılarla ilgili kuralları, yapı tekniklerini ve projelendirme esaslarını tespit etmek, depremleri ve etkilerini incelemek, elde edilen sonuçlara göre deprem katalogları ve ülkenin deprem haritalarını hazırlamak ve geliştirmek ve depremlerden dolayı hasar görmüş yapıların takviye ve onarım yöntemleriyle ilgili çalışmalar yapmak Devletin görev, yetki ve sorumlulukları arasında bulunmaktadır. Deprem olgusunun, doğal bir olay olarak ortaya çıkmasının yanında, idarece gerçekleştirilecek uygulamalarla doğabilecek zararların önlenmesi, hatta ortadan kaldırılması mümkündür. Başka bir anlatımla, depremin nerede, ne zaman ve hangi büyüklükte olacağı öngörülemezle birlikte, depremin yaratacağı olumsuz sonuçların öngörülebilir olduğu ve oluşacak zararların en aza indirilmesi için önceden önlem alınabileceği açıktır.” Danıştay 10.D.,28.05.2007, E.2005/9126,K.2007/3069,(Sinerji Mevzuat Programı.)

⁴³ “Anayasanın 125. maddesinin 1. fıkrasında; idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu belirtiltikten sonra son fıkrasında; idarenin Kendi eylem ve işlemlerden doğan zararı ödemekle yükümlü olduğu hükme bağlanmış; 3194 sayılı İmar Kanununun 32. maddesinde ise; Bu Kanun hükümlerine göre ruhsat alınmadan yapılabilecek yapılar hariç; ruhsat alınmadan yapıya başlandığı veya ruhsat ve eklerine aykırı yapı yapıldığı ilgili idarece tespiti, fenni mesulce tespiti ve ihbarı veya herhangi bir şekilde bu duruma muttali olunması üzerine, belediye veya valiliklerce o andaki inşaat durumu tespit edilir. Yapı mühürlenerek inşaat derhal durdurulur. Durdurma, yapı tatil zaptının yapı yerine asılmasıyla yapı sahibine tebliğ edilmiş sayılır. Bu tebligatın bir nüshası da muhtara bırakılır. Bu tarihten itibaren en çok bir ay içinde yapı sahibi, yapısını ruhsata uygun hale getirerek veya ruhsat alarak, belediyeden veya valilikten mühürün kaldırılmasını ister. Ruhsata aykırılık olan yapıda, bu aykırılığın giderilmiş olduğu veya ruhsat alındığı ve yapının bu ruhsata uygunluğu, inceleme sonunda anlaşılırsa, mühür, belediye veya valilikçe kaldırılır ve inşaatın devamına izin verilir. Aksi takdirde, ruhsat iptal edilir, ruhsata aykırı veya ruhsatsız yapılan bina, belediye encümeni veya il idare kurulu kararını müteakip, belediye veya valilikçe yıktırılır ve masrafı yapı sahibinden tahsil edilir kuralı yer almıştır. Dosyanın incelenmesinden, İstanbul İli, Bağcılar İlçesi, 244 DT 2 pafta, 337 ada, 6 parsel sayılı taşınmaz üzerine yapı yapılmak üzere bodrum + zemin + bir normal kattan oluşan yapı ruhsatının verildiği, ancak, ruhsat ve projesine aykırı olarak yapıya 4 normal kat ile 2 çekme kat olmak üzere fazladan 6 kat yapıldığı hususunun 25.06.1993 günlü yapı tatil tutanağı ile belirlendiği ve yapının yıkımına karar verilerek imar para cezasına ilişkin işlem tesis edildiği, yıkım işlemi gerçekleştirilmeyen binaya yerleşildiği, davacı tarafından 06.06.1997 günü anılan binada 4. kat 7 numaralı dairenin satın; alındığı, 17.08.1999 günü meydana gelen depremde binanın yıkıldığı, davacı tarafından, davalı idareye yasalarla verilen görevlerin yerine, getirmemesi nedeniyle dairenin bulunduğu binanın yıkıldığı ileri sürülerek uğranılan zararların tazmini istemiyle görülen davanın açıldığı anlaşılmaktadır. Ruhsatlı projesinden çok fazla sayıda ruhsatsız ilave kat yapılan inşaat hakkında davalı idarece yıkım kararı alınmışsa da 3194 sayılı Yasanın yukarıda yer alan açık hükmüne karşın yıkım kararının gerçekleştirilmediği, davacının bu şekliyle satın aldığı ve yerleşilmesine olanak sağlandığı uyuşmazlık konusu olayda davalı idarenin denetim görevini de içeren idari faaliyetlerini kusurlu olarak işlettiği sonucuna ulaşılmaktadır. ”Danıştay 6.D, 23.05.2012,E. 2011/8609,K. 2012/2662,(Sinerji Mevzuat Programı.)

yönetiminin sağlanarak afet bölgelerindeki zararın minimuma indirilmesi amacıyla hizmetin ve gerekli personel ile teçhizatların hızlı ulaştırılmasıdır. **İdarenin afet sonrasında yerine getirmekle yükümlü olduğu sorumluluklar ise;** afet nedeniyle bozulan kamu düzeninin en hızlı şekilde eski haline getirilmesi ve yaşanan aksaklıkların giderilmesidir. Bu kapsamda afetin etkili olduğu bölgelerdeki resmi/özel tüm yapılar incelenecek ve hasar tespit raporları alınacaktır. İdare, tüm bu yükümlülüklerden hareketle kendisinden beklenen özen ve tedbiri tam anlamıyla yerine getirdikten sonra ancak o zaman mücbir sebebin irdelenmesi gerekecektir. Fakat; idarenin üzerine düşen yükümlülükler bu sayılanlarla sınırlı olmayıp gün geçtikçe gelişen teknolojik imkânlar ile bilimsel araştırmalar sebebiyle daha da arttığı bir gerçektir. Dolayısıyla idarenin doğal afetlerden sorumluluğu gün geçtikçe artmakta, mücbir sebebin kapsamı ise daralmaktadır. Nitekim; mücbir sebebin üç unsuru olan “dışsallık”, “öngörülmezlik” ve “önlenemezlik” şartlarının gerçekleşebilmesi, teknolojik gelişmeler ve bilimsel çalışmalardaki başarılı ilerleyiş sebebiyle son derece azalmaktadır. Bu kapsamda ülkemizin doğal afetlere elverişli bir coğrafi konumda yer alması ile uzun yıllardır çok çeşitli büyük doğal felaketlere sahne olması, yine ülkemize ilişkin hazırlanan deprem riski haritaları ve uyarı çalışmaları, bilim adamlarının yaptığı çalışmalar ve yazılı/sözlü kanallar vasıtasıyla yaptıkları ısrarlı uyarıları 1999 Marmara Depremi olmak üzere diğer deprem felaketlerinin mücbir sebep olarak değerlendirilemeyeceğini gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla söz konusu deprem felaketi mücbir sebep unsurlarından olan öngörülmez ve önlenemezlik şartlarını sağlanmadığından, idarenin sorumluluğunun mücbir sebep ile kesildiğini söylemek mümkün değildir. Belirtilenlerden hareketle söz konusu bozma kararının ve gerekçesinin hukuka uygun olduğu kanaatindeyiz.

E. SONUÇ

Danıştay’ın vermiş olduğu kararın ilgili kararda gösterilen gerekçeler ile uyumlu olduğu kanaatindeyiz. Zira;

17.08.199 tarihinde meydana gelmiş olan deprem neticesinde oluşan zararın mücbir kapsamında değerlendirilmemesi esasen idarenin üzerin düşen yükümlülükleri gereği gibi yerine getirmemesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim depremin merkezi olan Gölçük’ün esasen deprem riski haritasında “diri fay” olarak belirtilmesi, bilim adamları tarafından yapılan çalışmalar akabinde o bölgede büyük şiddetli bir deprem felaketinin

meydana geleceği uyarısı, söz konusu deprem neticesinde çok büyük can ve mal kayıplarının oluşacağıın tespiti; tüm bunlara karşın idarenin dava konusu edilen apartmanın bulunduğu zeminin özelliğinin tespitini gerçekleştirmediğı, zemin durumuna göre depreme dayanıklılığının kontrolünü yapmadığı, yapı kullanma izni bulunup bulunmadığıın kontrolünün sağlanmadığı, imar planları ve inşaat ruhsatlarının hangi idarelerce verildiğinin irdelenmediğı, yapıların imar açısından denetiminin yapılmadığı, afet riski taşıyan bu bölgeleri yerleşime açması ile denetim ve kontrol görevlerini yerine getirmediğı görölmektedir. Söz konusu yükümlölükleri yerine getirmeyen idarenin, meydana gelen deprem nedeniyle oluşan zararda “mücbir sebep” iddiasını öne sürmesi hukuka aykırıdır. Nitekim; mücbir sebebin varlığı için **dışsallık** (olayın idarenin iradesi ile faaliyeti dışında meydana gelmesi), **öngörölmezlik** (zararı doğuran vakıanın önceden tahmin edilememesi) ve **önlenemezlik** (nadiren görülen yahut neticesi tahmin edilenden çok daha ağır olan olaylar) unsurlarının aynı anda gerçekleşmesi gerekmektedir. Deprem felaketinin gerçekleşmesi dışsallık unsurunu karşılıyor olsa da, o bölgede şiddetli bir depremin beklendiğinin bilimsel ve teknolojik gelişmelerle tespit edilmesi, yine ölkemizin tüm illerini kapsayan deprem riski haritalarında deprem olan bölgenin yüksek riskli bölgede yer aldığıın belirtilmesi, söz konusu bölgenin altından diri fay geçtiğinin belirtilmesi gibi hususlar; mücbir sebebin öngörölmezlik ve önlenemezlik şartlarının gerçekleşmediğini göstermektedir. Açıklamış olduğumuz nedenlerle Danıştay 11. Dairesi kararının tümüyle hukuka uygun olduğu kanaatindeyiz.

BİBLİYOGRAFYA

ADAK Agah, “Afet Tehlikesi Ve Olgusu Karşısında İdarenin Konumu Ve Görevleri”,Prof.Dr. Seyfullah Edis’e Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Faköltesi Dergisi, 2000.

BOZDAĞ Ahmet, ”İdare Hukukunda İdarenin Hizmet Kusuru Ve Danıştay Uygulaması“, Türk İdare Dergisi ,S.468,2010.

- ÇAĞLAYAN** Ramazan, “Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi”,Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sorumluluk Ve Tazminat Hukuku Sempozyumu,2009.
- DENİZ** Buket,” İdarenin Sorumluluğunu Doğuran Hizmet Kusuru Ve Hizmet Kusuru - Kişisel Kusur Ayrımı,TBB Dergisi,S.153,2021.
- EROĞLU DURKAL** Müzeyyen, “İdarenin Sorumluluğunun Ortaya Çıkışı Ve Temeli”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XXIII, S.1,2019.
- EVREN** Çınar Can,”İdarenin Sorumluluğunu Etkileyen Neden Olarak Mücbir Sebep”,Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C.XIV,S.1,2010.
- GÜRSEL** Esin, “İdarenin Doğal Afetler Neticesinde Meydana Gelen Zararlardan Sorumluluğu”, R&S-Research Studies Anatolia Journal,C.1,S.2,2018.
- IŞIKLAR** Celal,”Danıştay Kararlarında İdarenin Kusursuz Sorumluluğunu Kaldıran Ve Azaltan Hâller”,Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi,S.1,2019.
- SEVER** Ramazan, “Afetler Ve Afet Yönetimi”, Pegem Akademi,1.Baskı,Ankara,2019.
- SÖZCÜ** Ufuk,”Doğal Afetler ve Doğal Afet Okuryazarlığı”,Pegem Akademi,2.Baskı,Ankara,2019.
- ŞAHİN** Ali Hamza, “Danıştay Kararlarında Okullarda Meydana Gelen Zararlar Nedeniyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğunda Genişleme”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi,2019.
- ŞAŞMAZ** Aysema Pelin, “Ekonomi İşletme Siyaset Ve Uluslar arası İlişkiler Dergisi(JEBPIR)”, C.2,S.2,2016.
- USTA** Galip,” Dünya’da Meydana Gelen Afetlerin İstatistiksel Olarak Analizi (1900-2022)”,Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.14,S.1,2022.
- YEREBASMAZ** Yasin, “Yargı Kararları Işığında Hizmet Kusuru Kişisel Kusur Ayrımı”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı,Yüksek Lisans Tezi,İstanbul,2012.

YILDIRIM Turan, “Danıştay Kararlarında Mucbir Sebep Kavramı”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı,C.25, S.2,2019.

YILDIZ AKGÜL şerife, "Depremden Kaynaklanan Manevi Zararlardan İdarenin Sorumluluğu", TBB Dergisi 2023 (167).

<https://avhukuk.com/idarenin-dogal-afet-karsisindaki-sorumlulugu-ve-mucbir-sebep-savunmasi/>